

BEJAN MATUR

«No parlar bé la llengua de la mare és com viure separat de la pròpia llar»

Bejan Matur (Maras, Anatòlia, 1968) és una poeta i periodista kurda en llengua turca. Autora de nou llibres de poesia i d'un assaig, és una de les autores més reconegudes de la literatura turca actual. En català, Labreu edicions va publicar el 2012 una traducció d'un dels seus llibres, 'Al seu desert'. Bejan Matur va venir a Catalunya per participar al Festival Internacional de Poesia de Lleida, que es va celebrar entre els dies 21 i 24 de novembre a la capital de Ponent.

Per Pere Antoni Pons

Comencem, si li sembla bé, parlant de la seva família i del lloc on va néixer.

—Vaig néixer al sud-est de Turquia, a la ciutat de Maras. El meu pare és gran-ger, té terres i s'ha guanyat la vida plantant cotó. Jo vaig créixer entre camps de cotó. La meua ciutat és una típica ciutat mediterrània: per la geografia, pel clima, pels paisatges, amb oliveres i vinyes i llum. En un costat de la ciutat, hi ha grans muntanyes; a l'altre, hi ha extenses planures. Fins als anys 50, la meua família eren mig nòmades, segons l'època de l'any acostumaven a anar a les muntanyes. Però als anys 50 es van assentar a la ciutat.

—**Vostè és de família kurda.**

—Som kurds alevi. Formem part, per tant, d'una doble minoria: la minoria dels kurds a Turquia i la minoria, en termes de creença, dins la nació kurda. L'alevisme és considerat part de l'islam, de la branca xiïta, però no tenim mesquites, no llegim l'Alcorà, no fem el ramadà. L'alevisme segueix la línia del zaratuisme, del xamanisme, fins i tot té alguns elements del budisme. La meua llengua materna és el kurd, però quan vaig començar a anar a escola vaig haver d'aprendre el turc. Els kurds no tenim el dret d'estudiar en la

nostra llengua. Durant els seus primers anys de mandat, Erdogan es va obrir als kurds, i van establir-se algunes assignatures de llengua kurda a la universitat, però ara hi ha hagut un retrocés. L'Estat turc no dona cap mena de suport a la llengua kurda.

—**Vostè mateixa escriu, majoritàriament, en turc.**

—La majoria de kurds de la meua generació han estat assimilats per la identitat i la llengua turques. Als anys 90, va haver-hi un rebrot de la identitat kurda, però l'ús de la llengua kurda és feble. Els vells parlen en kurd, sí, però la majoria de les noves generacions de kurds parlen turc. Amb els meus amics i amb la majoria dels meus familiars, jo parlo en turc. En realitat, només parlo kurd amb la meua mare. El meu turc és molt millor que el meu kurd, i això m'entristeix molt. No parlar bé, amb total naturalitat, la llengua de la teva mare és com viure separat de la teva pròpia llar. És una barrera psicològica entre tu i la teva llar, entre tu i la teva terra. Per reparar aquesta mancança, fa uns tres anys vaig començar a escriure també en kurd. Fins aleshores sempre, tot el que havia escrit i fet, era en turc, des de la poesia i els meus articles en premsa fins al programa de televisió de →

→ temes culturals que vaig presentar durant un any i mig a la televisió turca. Però sentia un buit i per omplir-lo he començat a escriure en kurd, sense deixar el turc. Una altra raó per escriure en kurd és que vaig a molts festivals literaris arreu del món i, sovint, la gent del públic ve i em diu que no saben que el turc sonava tan bé. Aleshores jo sempre penso que la suavitat del meu turc és plena de les emocions i de l'amor que omplen el kurd que he après de la meua mare. Per això també escric en kurd, ara: per mostrar la suavitat de la llengua kurda.

—Hi ha diferències entre la seva literatura en turc i la seva literatura en kurd?

—El que escric en kurd és molt senzill, essencial com una cançó de bressol. Uso uns quants elements i ja està. És una poesia basada en la natura. És de tradició més oriental, fins i tot més mesopotàmica, que la meua poesia en turc. La meua mare, que no pot llegir la meua poesia en turc perquè no va rebre una educació quan era jove, sí que pot llegir el que escric en kurd.

—Com a kurda, quina relació té amb la història de la nació kurda? I amb la identitat turca?

—Jo sempre dic que, tot i escriure en turc, soc una poetessa kurda. Així em considero i això em consideren. De jove, vaig estudiar dret a la Universitat d'Ankara. Aleshores, era l'any 1988, va haver-hi una onada d'arrestos d'estudiants kurds a les universitats de tot el país. A mi també em van arrestar. Vaig passar un any a la presó, on vaig ser torturada. Ser kurda era una raó suficient per ser arrestada, el meu únic delictes era ser kurda. Des de sempre havia estat conscient de la meua identitat kurda, al contrari de molts dels meus amics, que amagaven la seva condició de kurds. Jo sempre deia que ho era, estava molt orgullosa de ser-ho.

—A més de la llengua, què defineix la identitat kurda?

—Tota la història dels kurds ha consistit a resistir contra l'autoritat: la dels turcs, la dels àrabs, la dels perses... Els kurds sempre hem lluitat perquè ens reconeguessin els drets, per protegir el nostre honor, per defensar la nostra llengua i la nostra cultura.

—Un kurd té problemes si el senten parlar en la seva llengua quan va per Istanbul o Ankara?

—Abans sí que en tenies, de problemes. Quan parlaves en kurd et miraven malament o fins i tot t'atacaven. Encara avui, si vas en taxi i parles en kurd per telèfon, sents que el taxista es posa en tensió, que se sent d'alguna manera ofès i amenaçat. Amb això vull dir que no sols les autoritats i els poderosos se senten amenaçats pels kurds i la llengua kurda, sinó fins i tot els taxistes, unes persones a qui pagues perquè et donin un servei. Ells senten que la nació turca és només una, i veure que tu ets diferent els posa malalts.

—I, a pesar de tot, la seva obra i la seva projecció com a escriptora kurda en turc és molt notable. És una autora d'èxit, molt coneguda.

—En total, he publicat deu llibres. Nou són de poesia i un és de prosa. El llibre en prosa és sobre la identitat kurda, sobre la construcció de la identitat kurda. Hi explico com vam acabar a les muntanyes, per què ens resistim a ser assimilats, per què alguns kurds han abraçat la lluita armada... Quan vaig publicar el llibre, escrit en turc, va tenir èxit, i va fer que alguns turcs canviessin d'opinió respecte dels kurds, perquè sobretot em vaig centrar en les històries individuals. Al llibre, vaig incloure-hi el retrat de guerrillers i vaig fer que expliquessin la seva identitat, per què s'havien convertit en guerrillers. M'interessava mostrar la psicologia, no la ideologia, dels individus que formen part del moviment kurd. Volia tocar el cor del lector.

—Expliqui'm com ha estat la recepció i el reconeixement de la seva obra poètica, que pel que n'he llegit és entre simbòlica, mística i es-cruixidorament íntima.

—Des del primer llibre, publicat el 1996, la resposta va ser molt forta. Els crítics i els lectors van quedar sorpresos, van pensar que feia un tipus de

poesia diferent. D'alguna manera, usava la llengua turca d'una manera diferent. I amb això, és clar, hi tenia a veure la meva condició de kurda, perquè no parlo d'una diferència basada en la gramàtica, sinó en el contingut. I quan parlo de contingut parlo del lloc íntim on faig que la meua poesia arrelhi. La meua poesia té una manera particular de mirar el món, les persones, la relació de les persones amb la història, amb el paisatge, amb la geografia. La història és important en alguns dels meus poemes, sí, i és una història que fa mal.

—Em fa l'efecte que Turquia ha canviat molt aquests últims temps.

—Després de l'ensorrament de l'Imperi otomà, es va construir una nova república, basada en la negació del passat, en la negació de les tragèdies del passat, per exemple de tot el que va passar als armenis. Els fundadors d'aquella nova república van intentar construir una societat moderna i occidental. Significativament, de la modernització de Turquia se'n diu occidentalització. En poc temps van canviar-ho tot, des de l'alfabet fins a la manera de vestir, passant per la religió, que va ser prohibida. Però les societats no es poden construir o refer d'aquesta manera, no funciona. Aquesta negació del passat va crear una gran tensió dins la societat turca. Jo crec que, quan es va tallar la religió de la cultura, Turquia va perdre el seu vertader esperit, es va convertir en un país sense ànima.

—En termes sociopolítics, quins han estat els resultats d'això?

—Aquesta tensió ha provocat que, al llarg de les últimes dècades, hi hagi hagut cops d'Estat cada poc temps, sempre amb l'objectiu de suprimir les minories que demanaven un reconeixement dels seus drets: els kurds, les esquerres, les minories religioses... La identitat turca moderna mai no ha estat natural ni relaxada. I vull dir que no ho ha estat tampoc per als mateixos turcs. Per als kurds és evident que no podia ser-ho, de natural, però tampoc no ho era per als turcs, que s'adonaven, a través d'aquesta tensió permanent, que els faltava alguna cosa. Oprimir no és bo per a ells tampoc, perquè ser un opressor és una càrrega. A causa de tot això, el país va quedar molt dividit: entre la gent de ciutat, que eren els moderns i els que tenien el control del poder, i la gent del camp, que eren els tradicionalistes i no tenien cap poder. Tot això va canviar amb l'arribada d'Erdogan al poder. La gent conservadora, més tradicionalista i religiosa, que havia estat oprimida fins aleshores, de cop va poder entrar dins el sistema, cosa que no havien pogut fer mai abans. Fins i tot s'ha creat una nova classe mitjana, perquè molta gent que vivia al camp s'ha desplaçat durant aquests anys cap a les ciutats. En aquest sentit, l'erdoganisme és un fenomen sociopolític d'unes magnituds enormes. Compta amb la meitat dels vots, però està transformant tot el país.

—Com ha evolucionat l'erdoganisme?

—Al principi va ser molt liberal i va reconèixer els drets de les minories. Però després les coses es col·lapsaren, globalment i localment. Va haver-hi tot un seguit de fets —les primaveres àrabs, la crisi econòmica, la guerra de Síria, l'arribada de refugiats, la tensió creixent entre Rússia i la Unió Europea...— que van fer que l'erdoganisme es tanqués en ell mateix, es fes més conservador i autoritari. La guerra de Síria és el que més ha fet canviar la relació entre l'Estat turc i el moviment kurd, perquè ha fet que l'Estat turc tornés a percebre els kurds com una amenaça.

—Com és la situació de les dones kurdes en la societat kurda? I en la turca?

—La societat kurda té dues cultures: l'alevi i la sunnita. Les dones alevi no tenim cap problema en termes d'igualtat, som tractades igual que els homes, tenim els mateixos drets, fins i tot és una societat més aviat matriarcal. La societat sunnita és, però, més conservadora, les dones hi estan més oprimides i tenen menys drets, però com que també hi ha elements matriarcals a la societat —en general, les dones kurdes són les que manen a casa seva—, això compensa una mica la desigualtat. La politització dels kurds fa que la societat kurda sigui més secular, i això ajuda les dones a sortir del que és més tradicional i conservador.

«La història és important en alguns dels meus poemes, sí, i és una història que fa mal»

—Com a escriptora i com a dona, com viu vostè la seva condició de kurda?

—Jo he tingut problemes per tres raons al llarg de la meua vida: per kurda, per alevi i per dona. Quan vaig començar a escriure i a publicar poesia, hi havia poques dones poetes, i no eren pocs els literats homes que deien que les dones no podien escriure bona poesia. Jo mai vaig voler participar en aquestes discussions. A més, la meua poesia era prou forta perquè no m'arrossegessin al fang d'aquestes estupideses. La meua poesia ha estat sempre prou forta per evitar-meles. A través de la meua poesia, vaig demostrar que l'important no és si ets home o dona, sinó si el que fas és bo o no. ●